Nina Knape
Pia Tuominen

27.5.2025

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan kunta- ja hyvinvointijaosto

Valtiovarainvaliokunnan kunta- ja hyvinvointijaoston kuulemistilaisuus 27.5.2025

Lausunto VNS 2/2025 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2026–2029

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan kunta- ja hyvinvointialuejaosto on pyytänyt lausuntoa otsikon asiassa erityisenä teemana sote-palveluiden tilannekuvan seurannan ja rahoitusperiaatteiden toteutumisen seurannan työkalut ja niiden käyttäminen hyvinvointialueiden ohjauksessa. Tarkentavana pyyntönä on kuvata miten muun muassa palveluiden saatavuuden, kustannusten, laadun sekä vaikuttavuuden seurantaa tehdään ja miten tiedot valtakunnallisesti kerätään. Lausuntoa pyydetään myös siitä, miten tietoja hyödynnetään hyvinvointialueiden ohjauksen tukena ja kuinka tiedot ovat eri toimijoiden saatavilla ja hyödynnettävissä.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) kiittää mahdollisuudesta antaa lausuntonsa otsikon asiassa. Lausuntopyynnön laajuuteen ja kiireelliseen aikatauluun perustuen lausunnossa keskitytään hyvinvointialueiden toiminnan ja talouden tilannekuvan seurannan ja arvioinnin näkökulmasta keskeisimpiin THL:n hallinnoimiin työkaluihin ja niiden sisältämiin tietoihin.

1. Sote-palveluiden tilannekuvan seurannan ja rahoitusperiaatteiden toteutumisen seurannan työkalut ja niiden käyttäminen hyvinvointialueiden ohjauksessa

Valtioneuvoston selonteossa julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2026–2029 todetaan, että STM ja SM eivät juurikaan arvioi selvityksissään palvelujen toteutumista aluekohtaisesti.

THL:n asiantuntija-arviot hyvinvointialueiden ohjauksen tukena

Sote-järjestämislain 30§:n mukaisesti THL:n tehtävänä on laatia vuosittain sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen asiantuntija-arviot valtakunnallisesti, yhteistyöalueittain ja hyvinvointialueittain. Asiantuntija-arvioissa tarkastellaan muun muassa kunkin alueen väestön sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tarvetta, saatavuutta ja yhteensovittamisen toteutumista, henkilöstön riittävyyttä ja kustannusten kehitystä sekä rahoituksen riittävyyttä.

Nina Knape
Pia Tuominen

27.5.2025

Lisäksi arvioidaan toimenpiteitä, joiden toteuttaminen hyvinvointialueella on kustannusten hallinnan kannalta tai muutoin välttämätöntä, jotta sosiaali- ja terveydenhuollon tarpeenmukaisuus, saatavuus, laatu, vaikuttavuus ja yhdenvertaisuus sekä asiakkaiden palvelujen yhteensovittaminen voidaan valtion rahoituksella ja muulla tulorahoituksella turvata.

THL toimittaa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevat alueelliset asiantuntija-arviot sosiaali- ja terveysministeriölle sekä julkaisee ne laitoksen julkisilla verkkosivuilla. THL:n aluekohtaisia asiantuntija-arvioita hyödynnetään valtioneuvostotasoisesti valtiovarainministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön sekä sisäministeriön yhdessä hyvinvointialueiden kanssa käytävissä vuosittaisissa lakisääteisissä neuvotteluissa, missä seurataan ja arvioidaan hyvinvointialueen järjestämisvastuun toteutumista. Ministeriöt hyödyntävät THL:n hyvinvointialuekohtaisia asiantuntija-arvioita myös laatiessaan hyvinvointialueille palvelujen järjestämistä ja taloutta koskevia toimenpidesuosituksia, joilla edistetään toiminnan vaikuttavuutta, taloudellisuutta ja tuloksellisuutta.

Sosiaali- ja terveysministeriö hyödyntää THL:n asiantuntija-arvioita laatiessaan vuosittain valtakunnallisen selvityksen sosiaali- ja terveydenhuollon yhdenvertaisesta toteutumisesta ja rahoituksen tason riittävyydestä. Sosiaali- ja terveysministeriö voi tehdä valtiovarainministeriölle aloitteen hyvinvointialueen arviointimenettelyn käynnistämisestä, jos THL:n asiantuntija-arvioiden tietoihin perustuen hyvinvointialueen kyky järjestää sosiaali- ja terveydenhuolto on ilmeisesti vaarantunut vähintään kahtena kolmesta peräkkäisestä kalenterivuodesta.

Hyvinvointialueiden seurannan ja arvioinnin perustana laaja-alainen tietopohja

THL:n lakisääteisten asiantuntija-arvioiden perustana on laaja-alainen määrällinen ja laadullinen tietopohja. THL:n avoimet ja maksuttomat tietotuotteet tarjoavat myös laajemmin sosiaali- ja terveydenhuollon tilasto- ja rekisteri- sekä kyselytietoihin pohjautuvaa tietoa hyvinvointialueiden seurannan, arvioinnin ja ohjauksen tueksi. Alueellisen vertailun lähtökohtana on, että sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaa ja taloutta kuvaavat tiedot ovat saatavilla vertailukelpoisina kaikilta alueilta.

Nina Knape
Pia Tuominen

27.5.2025

THL:n laatimissa sote-järjestämisen asiantuntija-arvioissa hyödynnetään myös julkisessa verkkopalvelussa raportoituja hyvinvointialueiden strategisia asiakirjoja, hyvinvointialueiden lakisääteisiä selvityksiä sosiaali- ja terveydenhuollon ja talouden tilasta sekä valvontaviranomaisten valvonnan yhteydessä saatujen tietojen perusteella laadittuja selvityksiä sosiaali- ja terveydenhuollon yhdenvertaisesta toteutumisesta hyvinvointialueilla.

Työkaluja hyvinvointialueiden seurannan, arvioinnin ja ohjauksen tueksi

Hyvinvointialueiden ohjauksen tueksi ensisijaisesti valtioneuvoston tarpeisiin on tuotettu Johdon strateginen tilannekuva (JST). Tämän lisäksi THL:n keskeisiä sosiaali- ja terveydenhuollon seurannan, arvioinnin ja ohjauksen raportointityökaluja ovat muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon kustannusvaikuttavuus-mittariston (KUVA) sisältävä Sotekuva, Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet sekä eri aihepiirejä kattavat tietokantaraportit. Vuoden 2025 lopussa THL julkaisee sosiaali- ja terveydenhuollon kansallista ohjausta tukevan KUVA-mittariston korvaavan Seurannan, arvioinnin ja ohjauksen ydintiedot-raportointikokonaisuuden, joka pitää sisällään myös hyvinvointialueiden seurannan vähimmäistietosisällön.

2. Sote-palveluiden seuranta ja valtakunnallinen tiedonkeruu

Kansallisena tilastoviranomaisena THL ylläpitää sosiaali- ja terveydenhuollon tilastoja ja rekistereitä, kehittää alan tietopohjaa ja tuottaa eri käyttäjäryhmille suunnattuja tietotuotteita.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen arvioinnissa keskeisen tietopohjan muodostavat hyvinvointialueiden THL:lle raportoimat lakisääteiset terveyden- ja sosiaalihuollon hoitoilmoitusrekisteritiedot (Hilmo). Kokonaisuus koostuu kolmesta eri rekisteristä: Avohilmo (perusterveydenhuollon avohoito), terveys-Hilmo (erikoissairaanhoito ja terveydenhuollon vuodeosasto- ja laitoshoito) sekä sosiaali-Hilmo (sosiaalihuollon laitos- ja asumispalvelut). Hilmo-kokonaisuuteen kerätään tietoja sosiaali- ja terveyspalvelujen käytöstä, käytön syistä sekä tehdyistä toimenpiteistä. Avohilmo on jatkuvasti päivittyvä ja ajantasainen rekisteri, jonne tiedot siirtyvät potilastietojärjestelmistä viimeistään vuorokauden sisällä. Hoitoilmoitusrekisteritiedot toimivat myös tarveperusteisen rahoituksen keskeisenä tietolähteenä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon tilastoviranomaisena THL vastaa myös laajemmin alan tilasto- ja rekisteritietojen keruusta ja raportoinnista (esim. lastensuojelu- ja toimeentulotukirekisterit).

Nina Knape
Pia Tuominen

27.5.2025

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen tietopohjan keskeiset tietokatveet koskevat sosiaalihuollon avopalveluja sekä sote-henkilöstöä, mikä vaikeuttaa alueiden välistä vertailua sekä seurantaa.

THL on kerännyt vuodesta 2023 alkaen sosiaalihuollon keskeisiä asiakas- ja palvelutietoja uuteen Sosiaalihuollon seurantarekisteriin, mikä täydentyy edelleen tulevina vuosina.

Sosiaali- ja terveydenhuollon laadun ja vaikuttavuuden seurantaa tukevat THL:n yhdeksän laaturekisteriä. Sosiaali- ja terveydenhuollon laaturekisterit sisältävät tietoa asiakkaiden tai potilaiden saaman hoidon laadusta, tuloksista ja vaikutuksista. Kansallisten laaturekisterien tarjoaman tiedon avulla voidaan kehittää hoidon ja palvelujen laatua maan eri alueilla.

THL kehittää vaiheittain hyte-sote tietovarantoa eli kansallista tietovarantoa, joka kokoaa yhteen hyvinvoinnin sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tiedot. Tietovarannon tarkoituksena on yhtenäistää tietojen keräämisen ja julkaisemisen toimintamalleja ja saavuttaa siten kansallisella tasolla taloudellisesti tehokkaampaa ja vaikuttavampaa tietotuotantoa.

THL:n tilasto- ja rekisterituotantoa on kuvattu laajemmin THL:n verkkosivuilla.

3. Sote-kustannusten sekä rahoituksen riittävyyden seuranta ja valtakunnallinen tiedonkeruu

Hyvinvointialueilla ja hyvinvointiyhtymillä on lakisääteinen velvollisuus raportoida palveluluokkakohtaiset taloustietonsa Valtiokonttorin taloustietopalveluun. THL hakee hyvinvointialueiden ja hyvinvointiyhtymien palveluluokkakohtaisesti raportoimat tilinpäätöstiedot (käyttötalous, investoinnit) Valtiokonttorin suljetusta rajapinnasta ja vastaa tietojen tarkastamisesta. Tiedot raportoidaan THL:n julkisissa raportointityökaluissa (Sotkanet, Sotekuva, tietokantaraportit, JST). Palvelukohtaiset taloustiedot tullaan julkaisemaan myös osana Seurannan, arvioinnin ja ohjauksen ydintietoja.

Sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksia tarkastellaan nettokäyttökustannusten kautta, jotta tiedot ovat vertailukelpoisia vuosien välillä myös verrattaessa aikasarjaa kuntapohjaiseen järjestelmään. Nettokäyttökustannukset kuvastavat palvelujen järjestämiseen kohdennettuja resursseja ja toimivat myös rahoituksen tason perusteena.

Nina Knape
Pia Tuominen

27.5.2025

Osana sote-kustannusten ja rahoituksen riittävyyden seurantaa THL hyödyntää arvioinneissaan myös palvelutarpeeseen suhteutettuja kustannuksia sekä niiden muutosta.

Niiden avulla on mahdollista havaita maan keskitasoon verrattuna palvelujen yli-/aliresursointia tai arvioida kustannuskehitystä suhteessa palvelutarpeen muutokseen.

Hyvinvointialuekohtaisen rahoitusperiaatteiden tarkastelun lähtökohtana on alueiden yleinen talouden tilannekuva, jota tarkastellaan myös alueiden tuottaman tietopohjan, kuten tilinpäätös- ja osavuosikatsaustietojen perusteella. Tilannekuvaa syvennetään palvelukokonaisuuskohtaisilla käyttötaloustiedoilla, joita tarkastellaan suhteessa palvelujen asiakas- ja käyttötietoihin. Yhdessä tarvetta, saatavuutta, laatua ja henkilöstön riittävyyttä kuvaavien tietojen avulla muodostetaan näkemys nykyisten rahoitusperiaatteiden toimivuudesta.

Hyvinvointialueet ovat laatineet mittavia sopeuttamisohjelmia alijäämien kattamiseksi. Näiden toimien vaikutuksia lakisääteisten palvelujen järjestämiseen arvioidaan myös osana THL:n asiantuntija-arvioita.

THL:n laatimat lakisääteiset valtakunnalliset, yhteistyöalueittaiset ja hyvinvointialueittaiset asiantuntija-arviot toimivat siis osaltaan hyvinvointialueiden lakisääteistä ohjausta tukevina toimina.

Pääjohtaja Mika Salminen

Johtaja Piia Aarnisalo